

'RAVELSTEIN', LA NOVA NOVEL·LA DEL PREMI NOBEL AMERICÀ SAUL BELLOW

L'amistat, com a causa i efecte

LLUÍS-ANTON BAULENAS

Quan ja ningú no s'ho esperava, Saul Bellow (1915, premi Nobel de literatura de 1976) se'n despenja amb una novel·la d'aquelles que no deixen indiferent. Vet aquí una crònica d'una amistat de les de debò. Per tant, despòtica, com tots els amors, potser com totes les amistats entre dues persones de tarannàs diferents: els dos pols que es necessiten i es complementen. Abraham Levenstein, Abe per als amics, filòsof brillant, professor universitari orgullós de les promocions d'alumnes que va formant, assoleix la fama mundial amb un *best seller* de tema filosòfic. Aquest fet sembla desfermar les seves característiques més extremes: és erudit i no se n'amaga, és expansiu, barrocs, exultant... Amic dels seus amics, multimilionari, ostentós de l'amor pel seu amant Nikki, poc abans de caure mortalment malalt demana al seu amic de l'ànima, Chick, que es faci càrrec de la seva biografia. I aquí apareix l'altre pol d'aquesta dualitat. Podria ser tan sols una excusa literària per vehicular allò que realment interessa: el relat de la vida d'Abe Ravelstein. A mesura que el relat avança, el lector s'adona, amb agraïment, que no és així. El desig d'anonimat i de normalitat, la quotidianitat d'en Chick, professor com ell, intel·lectual de límits imprecisos, amb poc amor propi, s'oposen a l'energia, la grossària i, fins a cert punt, la matusseria del seu amic famós. I entre tots dos basteixen un llibre molt semblant a tots els altres de Bellow: tots dos, com altres parelles famoses de la literatura, caminen per la vida, miren al seu entorn, s'interroguen sobre què hi fan ells, aquí, i sobretot xerren, conversen, sobre l'amistat, la vida i la mort. És una manera de fer molt usual en Bellow. A *The Victim* (1947), per exemple, hi ha una ciutat, i dos éssers que dialoguen: Asa Leventhal i Kirby Allbee, dos amics que intenten sobreviure en un medi urbà on la massa ofega la individualitat i, per tant, les conseqüències de les accions de cadascú no arriben enlloc. I

es pregunten, qui et pot demanar responsabilitats, doncs? O a la inefable i divertida novel·la *Henderson, el rei de la pluja* (1958), el protagonista, un nord-americà de classe acomodada de 55 anys, cansat de l'avorrida societat on viu, es llança a l'aventura i se'n va a l'Àfrica. Els diàlegs que té amb un reietó de la selva, Dahfu –un monarca filòsof, això sí, envoltat d'un harem de dones despullades– són impagables. I dintre de les novel·les de diàleg, la més surrealista, que seria kafkiana si no fos per la ironia continua que hi circula: *Herzog* (1964), un intel·lectual jueu que intenta ubicar-se dialogant imaginàriament amb els protagonistes de la vida del seu entorn, tant si són vius, com si són morts, com si són famosos o anònims, des del president dels Estats Units fins a la veïna. Els escriu cartes que després no arriba a enviar. *Ravelstein*, doncs, no és una excepció: diàlegs i diàlegs, dos amics que xerren i xerren. I quan un dels dos mor, el que queda, Chick, ens explica els vells temps, quan xerraven. Això sí, si pot ser, a ciutat: "Deia, repetint l'opinió de Sòcrates a *Fedre*, que un arbre, que és tan bonic de mirar, mai no diu cap paraula, i que la conversa només és possible a ciutat, entre homes..." (p. 105). Cap tema preferit? Poc o molt, directament o no, sovint acaben xerrant de l'amor, de l'amor com a necessitat, com a consciència profunda que estem mal fets, mal acabats com a projecte. I que per tant, ens cal la gent al nostre costat. El filòsof, amb el punt pedant que caracteritza l'exposició d'aquests temes, ho resumeix parlant de "la nostàlgia del tot". Ho veuen? Una altra ve-

El malaguanyat Allan Bloom protagonitza la novel·la de Bellow

gada un parell d'intel·lectuals jueus, brillants, intel·ligents, desperts, irònics intentant de trobar el seu lloc en el món. Esperits un punt superiors, que es miren amb nostàlgia i alhora una certa superioritat tot el que els envolta. I que, poc o molt, intenten deixar-hi petja. En el cas de *Ravelstein*, el protagonista, gràcies a les classes de la universitat, gràcies a l'èxit del seu llibre, ho pot intentar amb garanties d'èxit. Encara que sigui a base

Només Saul Bellow podia escriure una biografia novel·lada com 'Ravelstein'

d'exportar teories una mica tronades: "Els homes i les dones d'esperit, els joves sobretot, es consagraven a l'encalç de l'amor. Per contrast, la burgesia estava dominada pels temors d'una mort violenta..." (p. 30). "En general, els metges no li importaven gaire. Eren els aliats de la burgesia, temerosa de la mort..." (p. 80).

Ravelstein és una bella novel·la sobre l'amistat. Fins al punt que, tot i les disquisicions sobre l'amor que acabem de comentar –i que esquitxen el llibre continuament–, l'exuberant Ravelstein, consumit progressivament per les malalties oportunistes de la sida, busca més la companyia del seu amic Chick que no pas la del seu amant.

I finalment, un cop mort, la gran contradicció: Chick té

present Ravelstein gairebé cada dia de la seva vida però tot i això –o potser a causa d'això– triga 6 llargs anys a complir la seva promesa d'elaborar la biografia del seu amic.

Mirin, *Ravelstein* no és un llibre que t'ompli d'optimisme. És una bella novel·la feta per un ancià, amb tot l'amor i tota la ironia del món en homenatge a un amic mort. Perquè de més a més, els savis i els entesos ens informen que està basada en fets reals. Que el personatge d'en Chick, tan tranquil en els seus pronunciaments com enamoradís i casador, s'assembla sospitosament a Saul Bellow. I que Abe Ravelstein és clavadet a Allan Bloom, professor d'història política de la universitat de Xicago, autor del *best seller Closing of American Mind* (1988), desparegut prematurament per culpa de la sida i amic íntim de Saul Bellow.

HOMENATGE A L'AMISTAT

La novel·la és un homenatge al seu amic mort, molt bé. Però per als qui no seguim de prop els grans temes del món intel·lectual i universitari nord-americà ens és ben igual: la novel·la esdevé automàticament un homenatge a l'amistat.

Als Estats Units, obtenir el premi Nobel equival, més o menys, a complementar el currículum amb una mena de màster. Poca cosa més. En primer lloc, perquè cada any se n'emporten uns quants i ja hi estan molt acostumats. En segon lloc perquè, en el fons, no deixa de ser una cosa d'uropeus. ¿D'on prové, doncs, el respecte amb què els nord-americans tracten Saul Bellow? Segurament, de les veus autoritzades de casa seva que així ho demanen: Philip Roth en parla amb devoció, el misteriosíssim Thomas Pynchon, el té com a referent de joventut. Només cal llegir les coses que en diu al pròleg d'*Un lento aprenentatge*. Ve a significar que gent com Bellow, a finals dels cinquanta, animaven els que començaven com ell "a veure que almenys es permetia la coexistència en la narrativa, de dues classes molt diferents d'anglès". A la biografia de Malcolm Bradbury (*Saul Bellow*, Methuen 1982) s'arriba a dir que Bellow és un escriptor que "escriu sobre la fi de l'Amèrica bucòlica; la seva feina pertany a un nou ordre de la història d'Amèrica i del món".

Potser per aquesta raó, només Bellow, àmpliament traduït al català i al castellà, podia escriure una biografia novel·lada com *Ravelstein*, on sense confondre la ironia amb un optimisme babau, continua sent capaç de fer-te arribar tot el patiment i les contradiccions de la societat urbana occidental contemporània. Com sempre. I per molts anys.

►►►

de les malalties mentals i l'alcohol. I de retruc, l'atacava tant com podia. La bogeria havia estat, així mateix, un tema que havia obsessionat Bellow fins al punt de fer-lo gestar una altra de les seves novel·les més destacades, *Herzog*, datada el 1964. L'efecte traumàtic de la volcànica relació amb Schwartz va provocar una novel·la, *El llegat de Humbolt* –publicada nou anys després de la mort de Schwartz–, que era una cant a la bellesa trencada, al geni deteriorat per l'alienació. Aquí se'n

mostrava el millor Bellow: la definició perfecta dels personatges i la seva articulació dins la trama, la facilitat per incorporar el record en una narració fluctuant i viva i la capacitat de mantenir l'equilibri entre el pensament del narrador protagonista amb la descripció del que l'envolta. La cruesa elegíaca de l'homenatge a Schwartz contrasta amb el retrat menys desesperat que ens ofereix de Bloom, malgrat que la impotència davant la mort el faci interrogar-se sobre la fragilitat de l'home.

La biografia novel·lada li permet alliberar-se del llast de la biografia per entrar en el territori lliure de la ficció. La infelicitat del Bellow dels seixanta i dels setanta contrasta notablement amb la bonhomia actual. Amb gairebé 86 anys, amb una nena d'un any i patriarca suprem de la literatura americana –acompanyat per Philip Roth, John Updike i Norman Mailer–, Bellow ha conseguit una obra compacta i de múltiples registres: de mestre de mestres. *Ravelstein* és una nova mostra.